

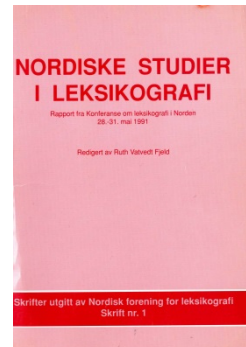
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Från svensk-engelsk till svensk-nederländsk

Forfatter: Hans de Groot

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 1, 1992, s. 473-477
Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.-31. mai 1991

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Hans de Groot

Från svensk-engelsk till svensk-nederländsk

I september 1990 startades ett svensk-nederländskt/nederländsk-svenskt ordboksprojekt på Skandinaviska Institutionen vid universitetet i Groningen 1990. Till grund för den svensk-nederländska delen ligger de svenska ord och fraser som finns upptagna i *Stora svensk-engelska ordboken* (Esselte, 1988). Redaktionens erfarenheter av att omarbota en svensk-engelsk ordbok till en svensk-nederländsk är ämnet för denna presentation.

En presentation av det svensk-nederländska och nederländsk-svenska ordboksprojektet

I september 1990 började arbetet på en svensk-nederländsk och en nederländsk-svensk ordbok på Skandinaviska Institutionen vid universitetet i Groningen. Det viktigaste skälet att starta projektet var att det inte fanns någon större nederländsk-svensk/svensk-nederländsk ordbok. Den senaste större ordboken utkom på 1950-talet (Boer-Den Hoed, 1956). Den är emellertid slutsåld sedan många år och dessutom föråldrad och därför inte längre användbar. Två fickordböcker finns att tillgå i handeln (Elsevier, 1984; Wolters, 1988), men dessa har ett litet omfång och ger bara ringa eller ingen information om ordens användning eller om uttal och böjning.

I dag måste de som seriöst sysslar med nederländska och svenska översätta via ett tredje språk, till exempel engelska. Det är omständligt, dyrt (man måste skaffa sig ett stort antal ordböcker) och det leder lätt till översättningsfel.

1. Pilotprojektet

Det var mot denna bakgrund som ett så kallat pilotprojekt startades på Skandinaviska Institutionen i Groningen 1989. Avsikten med det var att kartlägga möjligheterna att förverkliga en nederländsk-svensk/svensk-nederländsk ordbok. Pilotprojektet finansierades gemensamt av utbildningsdepartementen i Nederländerna och Sverige. Resultatet blev en rapport som skickades till de båda utbildningsdepartementen. I Sverige behandlades rapporten också av riksdagens utbildningsutskott (UbU18, s. 23-24).

I pilotstudien kartlades marknaden för en eventuell ordbok. Utgångspunkten var tanken att ordboken kunde säljas i fyra länder, nämligen Nederländerna (15 miljoner invånare), Belgien (6 miljoner nederländskspråkiga invånare i den flamländska delen av landet), Sverige (8,5 miljoner invånare) och Finland (0,3 miljoner invånare som har svenska som modersmål och ett obekant antal som behärskar svenska). Sammanlagt har dessa länder alltså minst 30 miljoner invånare som använder något av de två språken. Det största intresset för en ordbok finns troligen bland språkstudierande vid de universitet som erbjuder undervisning i svenska resp. nederländska. Dessutom finns det behov inom folkbildningen, forskningen och

näringslivet, bland turister och översättare samt slutligen hos biblioteken, varav det finns ungefär ett tusen i såväl Nederländerna som Sverige.¹

Den tänkbara upplagens storlek bedömdes i pilotstudien till ungefär 3-4000 exemplar, utgående från att ordboken skulle publiceras både i Nederländerna/Belgien och Sverige/Finland och att den första upplagan skulle säljas inom tre år. Den återkommande efterfrågan, dvs. efterfrågan som kommer tillbaka varje år, skulle förmodligen ligga på några hundratal exemplar.

I pilotstudien redogjordes också utförligt för kontakter som tagits med olika förlag i Nederländerna och Sverige. Rapporten avslutades med en kalkyl över kostnaderna, som efter de preliminära beräkningarna skulle uppgå till minst 400.000 nederländska gulden (SEK 1.200.000,-). Under våren 1990 kom beskedet att Sverige och Nederländerna var beredda att vardera ge ett finansiellt stöd till projektet på 200.000 gulden, så att arbetet på ordboken kunde sättas igång.

2. Ordbokens profil

Ordbokens viktigaste målgrupp utgörs av de studerande i det nederländsk- och svenskspråkiga området som seriöst sysslar med det nederländska/svenska språket och som inte eller ännu inte helt kan klara sig med enspråkiga ordböcker. Men även de som behärskar språket bättre ska ha nytta av ordboken, samtidigt som (å andra sidan) även brukare som inte är vana vid att arbeta med ordböcker ska ha användning för ordboken.

En kort beskrivning av ordboken i fem punkter:

- a. den utges i Nederländerna av Van Dale Lexicografie i Utrecht² och i Sverige av Norstedts Förlag; troligen får ordboken ett annat band i Sverige, men till innehållet är de nederländska och svenska versionerna lika;
- b. den ska bestå av två delar, en nederländsk-svensk och en svensk-nederländsk;
- c. den ska vara medelstor, dvs. varje del ska omfatta ca. 750 sidor och 45.000 uppslagsord per del;
- d. den ska ge inte bara ordens betydelse, utan också grammatiska uppgifter och information om uttal och användning;
- e. den ska behandla nutidsnederländskan och nutidssvenskan (en modern ordbok).

3. Uppläggning och arbetssätt

Projektet kan indelas i två faser. I den första produceras den svensk-nederländska delen. Utgångspunkten är det svenska material som finns i *Stora svensk-engelska ordboken* (Esselte, 1988). Alla uppslagsord, grammatiska uppgifter (ordklassstillhörighet), etiketter för stil eller ämnesområde och fraser i denna ordbok har matats in i redigeringsprogrammet EDI³. Det som redaktörerna gör är att bedöma om de vill ta upp de uppslagsord och fraser som finns i databasen och, om så är fallet, översätta materialet till nederländska. Ibland lägger de till något, fast inte ofta eftersom ordlistan är ganska uttömmande.

Under andra fasen av projektet, när den nederländsk-svenska delen kommer till stånd, är utgångspunkten en lista över nederländska ord och uttryck som ligger till grund för de nederländsk-främmande språk delarna i Van Dales handordbokserie.

Den nederländska listan innehåller ca. 45-50.000 uppslagsord. Om man använder samma definition på ett uppslagsord uppgår antalet uppslagsord i den svenska listan till ca. 75.000. Eftersom vår ordboks båda delar ska vara ungefär lika omfattande måste redaktörerna minska omfånget av det svenska materialet med minst 25 procent.

Det finns olika sätt att åstadkomma en sådan minskning av omfånget. Först och främst kan man stryka uppslagsord. Vissa kategorier uppslagsord kommer då särskilt i betraktande. Det finns t.ex. inga stora skillnader vad gäller sättet på vilket svenska och nederländska bildar sammansättningar. Därför behöver man inte ta upp så många sammansättningar som den svensk-engelska ordboken gör, troligen på grund av att de engelska sammansättningarna ofta inte är genomskinliga för svensktalande.

Detsamma gäller adverb. Det är meningslöst att t.ex. ta upp både adjektivet *hjaltemodig* (SvEng *heroical*, SvNl *heldhaftig*) och adverbet *hjaltemodigt* (SvEng *heroically*, SvNl *heldhaftig*).

Förutom genom att stryka uppslagsord finns det andra sätt att skära ned omfånget. I den svensk-engelska ordboken tas t.ex. ofta upp ett stort antal översättningar per uppslagsord. Det svenska ordet *indelning* får t.ex. fem översättningar (*division*, *subdivision*, *classification*, *grouping* och *mapping out*), medan vi tycker att det i den svensk-nederländska ordboken räcker med bara en översättning (*indeling*) som täcker det svenska ordet helt. I sig är det möjligt att lägga till ett par variantöversättningar (t.ex. *classificatie*). Redaktionens politik är emellertid att vara sparsam med dem, för det första eftersom vi tycker att svenskan och nederländskan är så pass lika att det inte behövs många varianter, för det andra eftersom variantöversättningar tar väldigt mycket plats i ordboken på grund av att de ska kommenteras så att användarna förstår i vilket avseende de avviker från huvudöversättningen.

Inte heller när det gäller fraserna är det svårt att stryka en del, återigen på grund av likheterna mellan svenska och nederländska. Ordet *stå* t.ex. kan bl.a. betyda *finnas skriven*, vilket utan problem kan översättas med det nederländska *staan*. I engelskan finns det emellertid inte någon täckande översättning. Därför har man tagit upp en rad fraser som illustrerar de olika sätt på vilka man kan översätta det svenska *stå* till engelska. I alla dessa fraser kan man använda ordet *staan* på nederländska. I det här fallet har vi strukit alla fraser med undantag av en, som har som funktion att visa för den svenska användaren att han/hon kan använda ordet *staan* om *stå* betyder *finnas skriven*.

Sammanfattningsvis kan man säga att det är vår erfarenhet att det finns färre översättningsproblem mellan svenska och nederländska än mellan svenska och engelska. Därför åstadkoms minskningen med 25 procent mer eller mindre automatiskt och utan stora problem, nämligen som följd av att vi omarbetar en svensk-engelsk ordbok till en svensk-nederländsk.

4. En annan ordbok

Minskningen av omfånget är en av orsakerna till att vår ordbok kommer att se helt annorlunda ut än den svensk-engelska. Så pass mycket att jag tror att många användare inte eller knappast skulle se att vi grundar oss på *Stora svensk-engelska ordboken*. Det finns ytterligare två skäl för det.

För det första har vår ordbok en helt annan mikrostruktur. En ordboksartikel indelas i tre delar: '*huvud*', '*nollsteg*' och '*fraseologi*'. I artikels huvud återges uppslagsordet, följt

av ordets ordklassstillhörighet och böjning. Om uttalet avviker från de gängse reglerna ges också uttalet.

Nollsteget omfattar alla översättningar. Huvudöversättningar förses med koder: 0.1, 0.2 etc. Om det finns mer än en översättning i den svensk-nederländska delen, ska redaktören förklara för de svenska användarna i vilket avseende översättningarna skiljer sig från varandra i betydelse, eftersom användaren annars inte vet vilken översättning han/hon ska välja. I de flesta fall sker det via en kort sammanfattning på svenska eller en etikett för ämnesområde eller stilnivå.

I fraseologin, slutligen, ges exempel, idiom, fasta förbindelser och grammatiska kollokationer (dvs. en kombination av ett ord med en preposition). Varje fras får en kod som består av två siffror. Den första anger ordklassstillhörigheten hos det ord som uppslagsordet kombineras med. Den andra siffran hänvisar till en av de (kodade) översättningarna. Frasen *vidta åtgärder* som behandlas under uppslagsordet *åtgärd* får t.ex. koden 3.1. Trean betyder att ordet *åtgärd* kombineras med ett verb (*vidta*) och ettan betyder att det gäller den betydelse av *åtgärd* som man kan hitta i nollsteget och som behandlas under koden 0.1.

Figur 1. Uppslagsordet 'hem' i svensk-nederländska ordboken

hem' I <s;~met,=> 0.1 [bostad] *huis, woning* → <hushåll> *huishouden* 0.2
[institution för vård] *tehuis* ♦ 2.1 komma från ett gott ~ *van goede*
huize komen 3.1 sköta ~met *het huishouden doen*
II <adv> 0.1 *naar huis*

För det andra lägger vi i några fall till information som inte finns i den svensk-engelska ordboken. *Stora svensk-engelska ordboken* är en ordbok för aktiv användning, dvs. den har som viktigaste målgrupp svenskspråkiga som vill producera text på engelska. Den svensk-nederländska delen av vår ordbok är emellertid både en aktiv ordbok för svensktalande (som vill producera text på nederländska) och en passiv ordbok för nederländsktalande (som vill förstå svensk text eller som vill slå upp ett svenskt ords uttal eller böjning). Eftersom uttal och böjning inte finns i den svensk-engelska ordboken, måste vi lägga till den informationen.

Ibland är det nödvändigt att ge viss information två gånger, en gång på svenska och en gång på nederländska. Om en svensk användare får informationen att en viss översättning även kan användas bildligt genom tillägget <även bildligt>, så har den nederländskspråkiga användare rätt till samma information: <ook figuurlijk>. Det är självklart att redaktörerna försöker att undvika sådana dubbla informationer. Om man t.ex. vill ange att både det svenska ordet *mus* och det nederländska ordet *muis* också kan betyda den lilla apparaten vid datorn, kan man i sig förse översättningen med två kommentarer:

mus <s;~en,möss> 0.1 <äv. data.> **muis** <ook comp.>

Nackdelen är emellertid att artikeln blir mycket oöverskådlig och att man nästan glömmer att *mus/muis* i första hand är ett djur. I detta fall kan man i stället skriva:

mus <s;~en,möss> 0.1 <zool.> **muis** 0.2 <data.> **muis**

När det gäller etiketterna har vi strävat efter att hitta förkortningar som man känner igen oberoende av vilket modersmål man har. Så använder vi förkortningen <mat.> för *matematik*,

även om det vanliga nederländska förkortningen är <wisk.> (*wiskunde*). Ordet *mathematiek* förekommer dock också i nederländskan, fast det inte används så ofta.

Den dubbla uppläggningsen av ordboken verkar vara mycket ambitiös och man skulle kunna frukta att ordboken inte blir målinriktad. Med så (relativt) små språkområden som nederländska och svenska kan man emellertid inte välja en viss målgrupp, såsom man kan göra när det gäller världsspråk (engelska, franska o.d.) eller kombinationer av ett världsspråk och ett litet språk (engelska och svenska, engelska och nederländska etc.). I vårt fall måste man helt enkelt rikta sig till alla som på något sätt sysslar med de båda språken.

Dessutom skulle jag inte vilja gå så långt som att kalla en sådan uppläggning för en omöjlighet. Jag ser det framför allt som ett praktiskt problem: Det är svårt för en nederländsk-språkig redaktör att bedöma vilka problem en svensk användare kan ha med att uppfatta den information som ges i en ordboksartikel. Det är bl.a. därför som vårt material granskas mycket noggrant av både nederländskspråkiga och svenskspråkiga.

Noter

1. Nu då Sverige har ansökt om medlemskap i EG kan man anta att behovet av en ordbok bara blir större.
2. Van Dale är Nederländernas ledande ordboks förlag som bl.a. ger ut en stor nederländsk ordbok i tre delar; dessutom har förlaget publicerat stora tvåspråkiga ordböcker (engelska, franska och tyska). Den svensk-nederländska/nederländsk-svenska ordboken ska ingå i serien handordböcker (nederländska, franska, engelska, tyska, spanska).
3. Se konferensbidraget av R. Schutz (Van Dale Lexicografie).

Litteratur

- Boer-den Hoed, P.M. 1956. *Zweeds handwoordenboek*. Den Haag.
 Elsevier, 1984. *Woordenboek Zweeds-Nederlands/Nederlands-Zweeds*. Amsterdam, Brussel.
 Esselte, 1988. *Stora svensk-engelska ordboken (A Comprehensive Swedish-English Dictionary)*. Stockholm.
 UbU18, 1989/90. *Utbildningsutskottets betänkande*. Stockholm.
 Wolters, 1988. *Wolters Miniwoordenboek Zweeds-Nederlands/Nederlands-Zweeds*. Groningen.